

De Brusselse Gemeenschap

Kris Deschouwer

Hoogleraar politieke wetenschappen VUB, Voorzitter Vierde Congres Brusselse Vlamingen

Brussel-Bruxelles

Aan het uiterste zuidelijke punt van het nu volop in de vaart der volkeren opstomende Vlaanderen ligt een stad. En in die stad wonen mensen. Zo'n 130.000 komen uit Turkije of Marokko, of hebben toch minstens ouders of grootouders die daar vandaan komen. Nog eens evenveel komen uit de andere lidstaten van de Europese Unie. En dan zijn er ook nog Franstalige en Nederlandstalige Belgen, en mensen die vlot van het Nederlands naar het Frans overschakelen, desnoods drie keer heen en terug in één en dezelfde zin. Die zuiderse stad, die de hoofdstad is van België, residentiehoofdstad van Europa en hoofdstad van de Franse Gemeenschap, is ook nog de hoofdstad van Vlaanderen. Om precies te zijn: het is de hoofdstad van de Vlaamse Gemeenschap, want het Vlaamse Gewest stopt aan de grenzen van Brussel.

De Brusselaar geniet in het nieuwe federale bouwwerk dus van een uitzonderlijke en bijzondere status. Hij of zij woont in een Gewest dat niet tegelijkertijd ook een Gemeenschap is. Gemeenschappen zijn bij ons taalgemeenschappen (de taal is immers gans het volk), en als er in Brussel één ding duidelijk is, dan is het wel de afwezigheid van een volk dat zich op basis van één taal helemaal zou kunnen laten omvatten. En dus zijn er in Brussel twee Gemeenschappen. Dat wil zeggen: er worden diensten verleend door de Franse en door de Vlaamse Gemeenschap. En als Brusselaar kan je voortdurend kiezen welke dienst je wenst. Hier en daar droomt er wel eens een 'die-hard' van de mogelijkheid om elke Brusselaar eens en voorgoed zijn keuze te laten maken zodat je keurig de grens tussen de twee talen en volkeren zou kunnen trekken,

maar in Brussel ziet men dat niet zo zitten. Dat is zo zuiver op de graat, zo akelig netjes, zo ondubbelzinnig, zo onstedelijk.

Lijden de Brusselaars van het nieuwe België dan niet aan een acute identiteitscrisis? Dat is misschien wel een beetje het geval, maar daarmee zijn ze beslist niet alleen. Nogal wat bewoners van diverse landen en regio's in deze naar zijn einde neigende eeuw stellen zich die hele simpele vraag naar hun identiteit, vragen zich af wie ze zijn, waarop zij die identiteit kunnen baseren, of de hen officieel voorgehouden identiteit wel diegene is die zij in hun diepe binnenste voelen. En hier en daar leiden pogingen een antwoord op deze vragen te geven tot bijzonder schrijnende en explosieve toestanden.

Identiteit

Wie beweert door het leven te kunnen gaan zonder identiteit dwaalt, en dwaalt op gevaarlijke wegen. Wie beweert dat een identiteit niet nodig is, vergeet het eenvoudige feit dat elk samenleven in sociale kaders is ingebed, en dat die kaders - of men dat graag heeft of niet - grenzen aangeven. Ze geven aan wie er ook nog tot die groep behoort, ze houden regels in die aangeven welke verwachtingen men tegenover die anderen kan hebben, over hun levenswijze, hun denkwijze, hun overtuigingen, hun gewoonten, de taal die ze spreken. Het dagelijkse leven zit vol van dergelijke kaders. Sommige zijn belangrijker dan andere, het ene domineert soms op het andere. Wie beweert geen identiteit te hebben, wie stelt dat identiteiten valse hersenspinsels zijn, dwaalt dus. Maar wie meent dat een identiteit éénduidig is, dwaalt eveneens, of leeft minstens in een andere wereld. En beide dwalingen leiden uiteinde-

lijk tot hetzelfde: het volkomen onbegrip voor de andere, de angst voor het verschil.

De Nederlandstaligen in Brussel krijgen alvast een stukje identiteit aangeboden vanuit Vlaanderen. Vlaanderen koos Brussel als hoofdstad en beschouwt de Brusselse Vlamingen als integraal behorend tot de Vlaamse Gemeenschap. Maar de stad waarin ze wonen is te rijk en te gevarieerd om er slechts één identiteit te hebben. De structuren van het leven in de stad zijn typisch de structuren van een moderne samenleving: open, divers, complex, kronkelend, beweeglijk, nooit definitief, heerlijk anoniem soms. Wie in de stad leeft, reist voortdurend doorheen het rijke palet van geuren en kleuren.

De voordelige vaagheid

Die Gemeenschapsgrens die vanuit Vlaanderen aangeboden wordt, is niet alleen een stedelijke grens, maar ook een vage grens. Het is een grens die de instellingen van elkaar scheidt, niet de individuen. Het grootste bezwaar tegen de verscherping van de grens is gewoon de Brusselse realiteit. In vele gezinnen loopt de grens tussen de twee Gemeenschappen dwars door de woonkamer. En vele leden van die taalgemengde en dus typisch Brusselse gezinnen voelen die grens wel eens dwars door hun ziel lopen.

Maar dat hoort er nu eenmaal bij. Dat is het gevolg van het trekken van de zelfs vage grens. En de vaagheid van die grens kan ook zonder meer als een voordeel gezien worden. Zou die vage Brusselse buitengrens van de Vlaamse Gemeenschap geen garantie kunnen zijn tegen het af en toe toch opduikende idee dat een taalidentiteit een volledige en totale identiteit kan opleveren? Zou die vage Brusselse buitengrens van de Vlaamse Gemeenschap geen garantie kunnen zijn tegen het idee dat een identiteit altijd homogeen en ondeelbaar moet zijn, waardoor het vreemde en het andere dan bedreigend wordt? Is dat vreemde Brussel niet gewoon de meest effectieve rem op het voortvarende idee dat Vlaanderen in de hoger genoemde vaart der volkeren helemaal alleen en met een schoon schip moet kunnen opstomen? Zolang de Brusselaars meevaren, zijn de grensbewoners mee, de 'citoyens de la frontière', diegenen die kunnen

vertellen hoe goed het is om over de grenzen heen te kunnen wandelen.

Samen is beter

Daar aan die zuiderse Brusselse grens speelt zich vandaag een proces af dat officieel 'pacificatie' genoemd wordt. Een aantal Vlaamse kringen wordt daar behoorlijk zenuwachtig van, maar tenzij men vast van plan is het zonlicht te loochenen, kan men niet om de vaststelling heen dat de talentegenstellingen in Brussel niet meer vooraan op de agenda staan. Meer zelfs, hier en daar is de strijdbijl begraven of zoek geraakt en uit men al eens de ketterse bedenking dat we misschien die dingen die we samen doen ook beter doen. De kunstensector neemt hierin het voortouw. Het 'Kunsten Festival des Arts', dat in mei doorging, is de meest spectaculaire en expliciete uiting van iets dat al jaren stilletjes aan de gang was, tot spijt van wie het benijdt.

Het is erg moeilijk om aan te geven wat er precies gebeurt, wat er precies groeit. Wie geen zin heeft erover na te denken, poneert gewoon de stelling dat de Brusselaars als vanouds de laatste Belgen zijn, en dat we hier te maken hebben met de langverwachte laatste stuip trekking van zij die nooit iets begrepen hebben van die reeds vermelde vaart der volkeren. Dat is iets te makkelijk. Nostalgie bestaat nog alleen in de hoofden van diegenen die weemoedig terugdenken aan de tijd toen er nog gesproken werd op de rustgevende en herkenbare strijdende kadans van de grote communautaire eisen, toen het FDF zich nog - terecht - rauw liet lusten. Brussel loopt voorop de volgende eeuw in, en dat is niet die van de Oude Belgen.

Nieuw en onverwacht

Neen, het huidige Brusselse gegeven is nieuw en zelfs een beetje onverwacht. Maar het is er wel. De Franstalige Brusselaars, die losgeweekt zijn van de gehele Franse Gemeenschap, zijn driftig op zoek naar zichzelf, naar een identiteit. En dat kan alleen maar een identiteit zijn die voor een stuk ook Brussels is, en die dus voor een stuk te maken heeft met Vlamingen in Brussel. Dat zijn nieuwe gegevens waarvoor allicht nieuwe termen nodig zijn.

Omdat Brussel noodgedwongen een apart en dus bi-communautair Gewest moest worden (wie een andere politieke - niet militaire - oplossing ziet, moet zich *dringend melden*), *groeit er nu* iets dat er niet is en kan zijn in Vlaanderen of Wallonië. En dat 'iets' is het naast en met elkaar leven van twee Gemeenschappen, die zich bovendien zeer bewust zijn van het feit dat ze in

Brussel al lang niet meer met zijn beidjes zijn. Het is een verschijnsel dat, ook al kan het nog niet zo goed benoemd worden, alvast moet *gekoesterd worden*. *Mits wat goede zorgen groeit er uit die nu gezaaide kiemen wel ooit iets dat als 'Brusselse Gemeenschap' kan aangeduid worden*. Meertaligheid en stedelijkheid is gans het volk.